

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. I2 Fylke: Hordaland
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Etne
 Emne: Gamal Engkultur. Bygdelag: Etne
 Oppskr. av: Öystein Grönstad Gard:
 (adresse): Etne G.nr. Br.nr.
 A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Egen røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

I. En nyttet navnet Eng for graset på innmarken, men en kunne også si: Engjabö för noget bedre eng og skrapabö för dårligere eng. Ofte sa en gras (gres) för all eng. Såvel på innmark som på utmark kunde det være langorvsslåt eller stutorvsslåt. Utslåtter er slåtteland utenfor innmarken og fjellslåt er i fjellet.

Der er mange benevninger på den forskjellige slags eng. Ekra-ekrehöy- det er på et felt som har vært oppe til åker og som er gjenlagt til eng, kaldes også gjenlegg. Långhöy var höy som vokset på ekre, langs åkerreiner o.l. og var navnet på det beste höyet. Stuthöy var höy som höstedes på ubearbeidet jord. Sådan bö kalles skrapabö og slåttene gjerne skrapaslåt. Seek og sekagras (sekahöy) var gras og höy som vokste i seek. Seek er jord ofte nedenfor tunene hvor der siger utover vatn og fuktighet blandet med gjödselvatn fra tun og uthus. Der kunne også danne seg seek opunder bögjerdet, der hvor kreaturene lå om natten enten i fæhus eller ute. Påsteder hvor der randt vatn utover höst og vinter vokste der gjerlit mere gras, dette var også seek. (Dansken var et par steder navn på en sådan seek.

Vodlagras var navnet på gras som stod på tör jord i motsetning til Myragras som stod på myrjord.

I utslåtene var det ofte Buskagras der hvor der i utslåtene var mange busker og treer i slåttelandet. Höyet kunde også få navn efter de planteslag som utgjorde den største delen av graset. En hadde Finskjeggehöi. Kvitfinn-gras, Soleie höy Låk (bregner) smelve, m.v.

II. Rydjing.

Hver vår når våronnen var undagjort, så blev böen og utslåtene Rydja. Kvist og lauv blev raket sammen i dynger, disse dynger kalles Rydjedongar Rydjedongar. Småtreer og kratskog blev ikke tat i forbindelse med rydjingen, der blev i tilfelle tat senhöstes. Om mulig samlet en sammen så mange kvinder på Rydjedagen, at det gjordes på en dag på innmarken. Rydjingen i utslåtter gjordes mer forskjellig og da helst av mannfolkene. Det måtte i alle tilfeller være gjort i god tid för slåttene. Rydjingen i utslåtter foretokes helst i forbindelse med reparasjon av gjerderne.

Rydjedongadne blev brendte og det var de større barn sammen med husbonden som foretok brendingen og

helst i mørkningen om kvelden efter endt dagsverk. Det var en riktig feststund for de mindreårige å være med på å brenne rydjadongar.

III. Mosegrodd eng.

Sålenge jorden ikke er dyrket eller gjødslet, så .. blir det ikke væsentlig mose. Det er helst på gammel eng på dyrket mark at mosen kommer. Her blev ikke foretatt noget med mosen. Grasfrø var ukjent her før i omkring 1890. For å få brukbar ekre når åker lagdes igjen til eng så blev der gjerne sått ~~vinterrug~~ vinterrug det siste året det var åker, for rugen alte gras var det sagt.

IV. Myr og vassjuk eng.

Der tokes åpne grøfter i myrene så vatnet randt bort, dette gjordes noget for å forbedre gresveksten men like meget for å komme bedre utpå myrene med folk og hest.

Vatning av engforekom i meget liten utstrekning.

Der kunde av og til bli tatt små opne grøfter for å lede vatn - sekavatn og annet-utover jordstykker. Disse små grøfter blev ordnet tidlig om våren og der blev gjerne lagt litt gjødse i grøftene.

V. Gjødsling.

Utslätter og vanlig skrapabö gjødsledes ikke. På mindre felter av eng på dyrket mark - ekrer- blev der gjødslet noget om våren, men den alt overveiende del av gjødslen måtte brukes på åpen åker. Det var vintergjødsel som bruktes. Den beste enggjødsel er sau- og gjeitegjødsel. Der hvor der var sommerfæhus bruktes gjødselen derfra oftest på böen eller til poteter. Mengden av gjødsel på hvert stykke var ytterst forskjellig, der var ingen norm, en brukte det en kunde avstå av gjødsel.

VI. Graset som vokste på gjødslet jord kaldtes Hevda-gras og høyet Hevdahøy. Böen som var gjødslet kaldtes Hevdabö. Gjødselen kalte Hevd.

VII. Ved plasering av husene, serlig uthusene tokes hensyn til at gjødselsiget fik renne utover størst mulig felt på böen. Akeren lagdes der det var de beste forhold for åker uten hensyn til gjødselseget.

VIII. Engen og åkeren gjødsledes om våren. Der bruktes de samme redskaper og den samme fremgangsmåte ved gjødsling på eng og åker.

Gjødselen kjørtes ut på en slæde som het Måksle, det var en kort slæde på meier og med tet bund. Komt ut på feltet veltedes slæden så gjødselen blev liggende igjen i en dyngje. Draget på Måksleen var ordnet så at det tokes bort under veltingen av slæden. En man tok da med greip (sætegreip) og kastet gjødselen utover. Så kom en annen helst en kvinde med en rive- Mölleriva- om smuldret gjødselen fint utover.

Gjødselgrepen var før av tre, men tregrep har neppe vært i bruk efter omkring 1880. Jeg har set tregrep men ikke brukt den. Möllerive forekommer fremdeles, den ser ut som en høyrive men med tykkere tinder og skaft. Fra århundredeskiftet kom her i bruk harver til å smuldre gjødselen med. I stedet for harv bruktes også et risknippe som kjørtes over gjødselen.

IX. Beiting av engen bruktes i stor utstrekning.

Gårdene lå i fellesskap og beitingen dreves langt frem på høsten, Kjørene bar gjerne omkring Kyndelsmesse og var da gjelde om høsten. Beitingen dreves kun for å spare på vinterforet. Sau og gjeit gik ute en stor del av vinteren. Beitingen blev drevet på al engen og på utslåtterne. Her var ingen avgjerdede stykker, så beitingen foregik overalt. Når den siste rest av hausting var kommet i hus så sliptes laust på hele gården (På Grindheim hvor jeg bor var her 15 bruk og besetningene fra alle bruk beitet i fellesskap).

Om våren blev som regel ikke böen beitet av stökreaturer, ialfall var det ingen fellesbeiting da. Sau og gjeit beitet til avböingstid.

X Efterhvert som gårdene er blit utskiftet og inngjerdet er der slut med fellesbeiting på innmark og fra tiden omkring 1910 har det minket svert med den gammeldagse beiting og litt om sen er det nu blit beitung på kulturbeiter. Omlegningen har tat en del tid og ikke alle legger om samtidig, men stort set er omlegningen ferdig omkring 1935.

II. Den gjödselen som dyrene la efter seg på beite blev ikke gjort noget med og jeg har hverken hört eller set nogen redskaper her i bygden til sådant bruk.

XII. Sommerfjös var det almindelige her nedover til omkring 1890. De stod her vanlig tet ved bö-gjerdet og ikke i forbindelse med utslåtter. Her var kun et sommerfæhus til hvert bruk. Gjöd-^{selen}toke ut om våren.

XIII. Dersom krötera ikke lå i fæhus så lå de ute, her har ikke vært nogen innhegninger til bruk om netterne for dyrene.

XIV. Grindgang eller Kviing.

På disse kanter brukes ikke grindgang eller kviing og innretningene er aldeles ukjent her.

XV. Når en fryktet for at udyr var i nærheten, så blev tent bål og skramlet med trommer og forskjelligt, Nogen fillemann eller liknende har jeg ikke hört om her.

XVI. Ialmindelighet har her ikke vært vaktholl der dyrene ligger om netterne. Når der var teng til Björn i nærheten, så kan det nok hende at der voktedes enkelte netter.

XVII. Her i bygden er det ingen juring til å følge buskapen om dagen. Beitefeltene er forholdsvis små og oversiktlige.

XVIII. Sauehus på hjul til å flytte har ikke forekommet her.

XIX. Da her ikke forekommer nogen innhegninger her for beitende dyr, så har en heller ikke nogen av de navnene som er nemnt i dette punkt, Det eneste som en har her er stöl, det er det sted som hvor kjiyrene melkes når de går i utmarken og hvor de

4.
iaåmindelighet ligger om netterne.

XX. Ved fjellstølene-Setrene var ikke nogen inngjerdet slåtteland og der forkommer ingen gjødsling der. Det er for lenge siden praktisk talt slutt med stølsdriften i fjellet. Nogen enkelt har holt på hidtil men det minker for hvert år. Det blir for kostbart.

XXI. Her i herredet gjødsledes engen tidligere kun med naturgjødsel, her var ikke adgang til gjødselslag som fiskeavfall, tang eller sild.

Her blev tidligere slått en del i fjellet, men ikke på nogen inngjerdede stykker. Det var helst på noget tørre myrrer der blev slått. Høyet sattes i stak og droges hjem på kjelke om vinteren. men det er helt slutt med dette nu .

000000000000000000

Kord. Etne.

I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

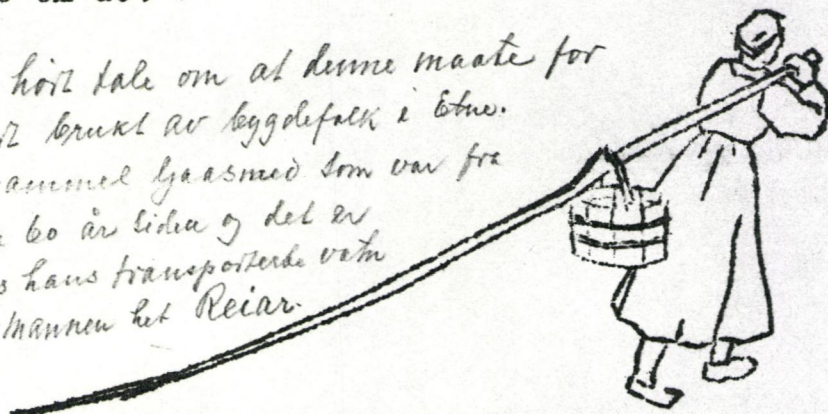
Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbøring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Svar: Har ikke hørt tale om at denne maate for vannbøring har vort brukt av bygdefolk i Etne. Men her hadde en gammel lya-smid som var fra Tinn og er død for ca 60 år lida og det er faktisk at hustruens hans transporterte vatn på denne maate. Mannen het Reiar.

Q. G

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Svar til nr. 12. Her er ingen segner eller opplysningar om at det her i herredet har vort benyttet fiskebein, fiskehovud eller Kumøk til brensel. Det er heller ikke brølig da her overalt er bra med brennved i herredet.

